



Ludmila Rutarová

Maiden name

Weinerova

Place of birth

Πράγα, Τσεχία

Year of birth

1920

Place of death

Πράγα, Τσεχία

Year of death

2013

Παιδική ηλικία

Η μητέρα μου, Helena Weinerova, το γένος Winternitzova, γεννήθηκε το 1896 στο Cernovice, κοντά στο Tabor, στη νότια Τσεχία. Το 1912 οι αδελφές της μητέρας μου, Ema και Marta, πήγαιναν στην Αμερική. Βρίσκονταν στην Αγγλία, περιμένοντας το πλοίο, και για να περάσουν την ώρα τους πήγαν για χορό. Ήταν νέες, ήθελαν να διασκεδάσουν, ο χορός συνεχίστηκε και έτσι έχασαν το πλοίο. Δεν είχαν ιδέα πόσο τυχερές ήταν, γιατί το πλοίο τους ήταν ο Τιτανικός. Αυτή είναι η μοίρα. Όταν οι γονείς τους έμαθαν ότι ο Τιτανικός είχε βυθιστεί, ήταν απελπισμένοι, αλλά η Ema και η Marta έγραψαν στο σπίτι ότι είχαν χάσει το πλοίο και έτσι πήραν ένα άλλο. Τελικά παρέμειναν και οι δύο στην Αμερική.



Η Ludmila Rutarova σε παιδική ηλικία 1921

Στον πατέρα [Alfred Weiner] μου άρεσε πάντα να μιλάει για το πώς γνωρίστηκαν οι γονείς μου. Στο Cernovice η μητέρα μου γνώριζε κάποιον Emil, έβγαιναν μαζί για αρκετά χρόνια και ήταν ήδη σαφές ότι θα παντρεύονταν. Όταν ο Emil ήρθε να ζητήσει από τον παππού το χέρι της μητέρας μου, τον ενδιέφερε τι είδους προίκα θα έπαιρνε η μητέρα μου. Όταν ο παππούς μου απαρίθμησε όλα όσα θα έπαιρνε, ο Emil ρώτησε αν θα έπαιρνε και μια αγελάδα για προίκα. Σε αυτό ο παππούς μου απάντησε ότι δεν θα έπαιρνε αγελάδα. Η μητέρα μου άκουγε πίσω από την πόρτα και όταν το άκουσε αυτό, είπε: «Ήθελες μια αγελάδα; Παντρέψου λοιπόν μια αγελάδα!» και έφυγε για την Πράγα. Στην Πράγα γνώρισε τον πατέρα μου και τον παντρεύτηκε από κακία.

Ζούσαμε στην Πράγα στην οδό Na Morani, κοντά στη γέφυρα Palacky. Είχαμε μια υπηρέτρια, την Έλενα. Οι γονείς μου είχαν ένα παντοπωλείο όπου πουλούσαν διάφορα προϊόντα: φρούτα, λαχανικά, αρτοσκευάσματα, βούτυρο, αυγά, γάλα, καφέ, τσάι, ζάχαρη, μερικές φορές ακόμη και κοτόπουλα και χήνες. Κατά την περίοδο του Προτεκτοράτου^[1] αναγκαστήκαμε να κλείσουμε το μαγαζί και να μετακομίσουμε σε ένα δωμάτιο. Πριν από αυτό ζούσαμε στο κτίριο όπου βρισκόταν το μαγαζί μας και είχαμε ένα μικρό διαμέρισμα.

Ήμασταν βασικά μια κοσμική οικογένεια- δεν ζούσαμε με κάποιον ιδιαίτερα θρησκευτικό τρόπο. Τηρούσαμε τα χριστιανικά Χριστούγεννα και είχαμε επίσης ένα δέντρο. Δεν μαγειρεύαμε κόσερ. Ο πατέρας μου πήγαινε στη Συναγωγή της Ιερουσαλήμ [στην Πράγα] μόνο για τη Ημέρα του Εξιλασμού [Γιομ Κιπούρ] ή την Πρωτοχρονιά [Ρος Ασανά], δεν ξέρω καν ποιες ακριβώς από αυτές τις γιορτές.

Στην Πράγα, ξεκινώντας από την τρίτη τάξη, φοίτησα στο δημόσιο σχολείο θηλέων Na Hradek στην οδό Vysehradská. Στη συνέχεια παρακολούθησα μια επαγγελματική σχολή επιχειρήσεων, και τελείωσα το τελευταίο έτος μου σε ένα μεταρρυθμισμένο σχολείο^[2]. Μετά το σχολείο απασχολήθηκα ως υπάλληλος στην Tauber & Fisl στο Vysocany.



The Weiner family shop 1923

Αναγκάστηκα να φύγω επειδή η πολιτική κατάσταση είχε αρχίσει να γίνεται δυσάρεστη· ως Εβραία δεν μου επιτρεπόταν να απασχοληθώ ως υπάλληλος γραφείου. Ο αδελφός μου Perik [Josef] ήθελε να φοιτήσει σε μια ακαδημία επιχειρήσεων στην οδό Resslerova, αλλά η κατάσταση ήταν ήδη άσχημη, οπότε δεν μπήκε. Ο πατέρας μου φοβόταν ότι θα έπρεπε να καταταγεί στο στρατό, οπότε έστειλαν τον αδελφό μου στο Ringhoffer, στην Tatra^[3], για να μαθητεύσει ως μηχανικός αυτοκινήτων. Μετά τον πόλεμο έγινε ο νεότερος δάσκαλος εκεί.

Τερεζίν

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, όταν τα πράγματα γίνονταν δυσάρεστα, οι γονείς μου μού είπαν να μην πάω πουθενά να δουλέψω. Δεν μπορούσα να δουλέψω σε κάποιο γραφείο, γιατί κανείς δεν θα με προσλάμβανε. Βρήκα έναν ιερέα, τον πατέρα Culik, ο οποίος με βάφτισε και έγινα καθολική. Σταδιακά εκδόθηκαν διάφορα διατάγματα που διέταζαν τους Εβραίους να παραδώσουν διάφορα πράγματα –βασικά δεν μας επιτρεπόταν τίποτα τότε– δεν μας επιτρεπόταν να μπούμε στα θέατρα, δεν μας επιτρεπόταν να πάμε στον κινηματογράφο, δεν μας επιτρεπόταν να πάμε στο πάρκο, μπορούσαμε να ταξιδέψουμε μόνο στο πίσω βαγόνι του τραμ και φυσικά έπρεπε να φοράμε ένα αστέρι^[4].

Ο αδελφός μου Josef έφυγε το Νοέμβριο του 1941 με τη δεύτερη αποστολή για το Terezin ^[5]. Από τότε δεν είχαμε νέα του. Εγώ, μαζί με τους γονείς μου, πήγα με την αποστολή του Απριλίου του 1942. Στην αρχή μάς έβαλαν στο υπόγειο των στρατώνων του Kavalir, μόνο σε μερικά άχυρα. Ο πατέρας μου έμεινε τότε εκεί, ενώ εγώ και η μητέρα μου πήγαμε στα παραπήγματα του Αμβούργου. Αρχικά μέναμε στο ισόγειο, όπου αρρώστησα, είχα κάποιου είδους γρίπη, και περνούσα τον περισσότερο χρόνο μου στο κρεβάτι. Στη συνέχεια μας μετέφεραν στον πρώτο όροφο στο δωμάτιο No 165, όπου περίπου πενήντα γυναίκες ζούσαμε μαζί.

Το Terezin είχε ένα ειδικό νόμισμα, το λεγόμενο «Ghettogeld», το οποίο παίρναμε για να κάνουμε δουλειά. Υπήρχαν μερικά καταστήματα στο γκέτο, όπου μπορούσες να πάρεις πράγματα που είχαν κλαπεί από ανθρώπους που είχαν φτάσει στο Terezin. Υπήρχαν επίσης παντοπωλεία, αλλά το μόνο που μπορούσες να πάρεις σε αυτά ήταν ξύδι και μoustάρδα, ουσιαστικά δηλαδή τίποτα.

Όλο το διάστημα που ήμουν στο Terezin, εργαζόμουν στη γεωργία, στη λεγόμενη «Landwirtschaft». Συγκεντρώναμε τα πάντα, και σκαλίζαμε καρότα, καθαρίζαμε παντζάρια,

καλλιεργούσαμε ντομάτες, ξεφλουδίζαμε φασόλια και διάφορα άλλα πράγματα. Το χειμώνα φτιάχναμε ψάθινα χαλιά για τα θερμοκήπια. Στο Tezerin γνώρισα τη Ρεγγίνα, ένα κορίτσι με το οποίο δούλευα μαζί στον κήπο του προσωπικού, όπου καλλιεργούσαμε αγγούρια και άλλα πράγματα. Συνηθίζαμε να κλέβουμε τα αγγούρια, αλλά εγώ δεν ήξερα να κλέβω πολύ, ήμουν κακή σε αυτό. Η Ρεγγίνα, από την άλλη, ήταν έξυπνη, πάντα μου έκοβε ένα και μου έλεγε: «Απλά βάλ' το στο σουτιέν σου!». Έτσι το έβαζα στο σουτιέν μου και μπορούσα να περάσω στο γκέτο κάτι λαθραία για τους γονείς μου.

Στο Tezerin τραγούδησα για τον Rafael Schächter^[6] στο «The Bartered Bride»^[7], στο «The Kiss», στο «The Czech Song» και στο «Requiem» του Giuseppe Verdi. Αρχικά κάναμε πρόβες σε ένα κελάρι, όπου υπήρχε το πιάνο^[8]. Είδα επίσης το «Brundibar»^[9] του Hans Krasa.

Άουσβιτς

Πριν φύγω από το Tezerin, είχε προγραμματιστεί μια επίσκεψη του Ερυθρού Σταυρού, και έπρεπε να κάνουμε το λεγόμενο «Verschönerung», ή αλλιώς «ωραιοποίηση». Το Tezerin έπρεπε να διακοσμηθεί για να ξεγελάσει την αντιπροσωπεία του Ερυθρού Σταυρού^[10]. Ωστόσο, δεν ήμουν εκεί για να δω την επίσκεψη του Ερυθρού Σταυρού. Ήμουν στο Tezerin από τον Απρίλιο του 1942 μέχρι τον Μάιο του 1944, όταν έφυγα με τον αδελφό μου για το Άουσβιτς. Η μητέρα μου και ο πατέρας μου έφυγαν με την πρώτη αποστολή του Μαΐου για το λεγόμενο οικογενειακό στρατόπεδο^[11], και ο αδελφός μου και εγώ φύγαμε με την τρίτη αποστολή τον Μάιο του 1944. Όταν το τρένο σταμάτησε στο Άουσβιτς ήταν ήδη σκοτάδι και ακούγαμε να φωνάζουν «Raus, raus» [γερμ. έξω, έξω]. Βγήκαμε και μας διέταξαν να αφήσουμε όλες τις βαλίτσες μας εκεί· μας είπαν ότι θα τις πάρουμε αργότερα. Φυσικά, δεν ξαναείδαμε ποτέ τις τσάντες μας. Οι Πολωνοί ήταν πολύ σκληροί και μας χτυπούσαν με ξύλα. Παραταχθήκαμε πέντε δίπλα-δίπλα, περπατήσαμε και είδαμε την επιγραφή «Arbeit macht frei» [γερμ. «Η εργασία απελευθερώνει»] πάνω από τα κεφάλια μας. Μαζί μας περπατούσε κάποιος Πολωνός, ο οποίος μας είπε ότι αν κάποιος από εμάς ήξερε να γράφει καλά, θα τα είχε καλά στο Άουσβιτς.

Στο Άουσβιτς μας έκαναν τατουάζ, και εγώ πήρα τον αριθμό 4603. Είχα μετρήσει τη γραμμή καθώς περνούσε μπροστά μου και είχα τοποθετηθεί έτσι ώστε το άθροισμα του αριθμού μου να είναι 13. Είμαι προληπτική και είπα στον εαυτό μου ότι αν το άθροισμα των ψηφίων του αριθμού μου ήταν το άτυχο 13, θα επιβίωνα από τον πόλεμο. Στη συνέχεια, μας έστειλαν σε μπλοκ. Ο αρχηγός του μπλοκ μάς φώναξε ότι έπρεπε όλοι να βγούμε έξω και να αφήσουμε τα πάντα μέσα. Παρατήρησα ότι ο αρχηγός της πτέρυγας

μιλούσε με μια φίλη μου με την οποία είχα δουλέψει στη «γεωργία» στο Terezin, την Dina Gottliebona. Δεν είχα καμία απολύτως ιδέα για τη θέση της Dina στο στρατόπεδο. Πήγα στη Dina και της είπα ότι ο αρχηγός της πτέρυγας μάς διέταξε να αφήσουμε όλα μας τα πράγματα μέσα – η Dina μου είπε να πάω πίσω και να πάρω τα πάντα μαζί μου. Είχε προνομιακό καθεστώς; Η Dina ήταν η ερωμένη του «Lagerältester» [ο παλαιότερος κρατούμενος του στρατοπέδου] Willy, χάρη στον οποίο έσωσε τον εαυτό της και τη μητέρα της από το αέριο. Η Ντίνα ήταν ένα υπέροχο κορίτσι· πριν από τον πόλεμο είχε φοιτήσει σε σχολή καλών τεχνών στο Μπρνο και μπορούσε να ζωγραφίζει υπέροχα. Ο Μένγκελε την προσέλαβε για να ζωγραφίζει τους Ρομά στο «στρατόπεδο των Τσιγγάνων» για την «έρευνά» του^[12]. Η Dina ζωγράφιζε επίσης για τα παιδιά στην παιδική πτέρυγα. Από την Dina Gottliebona έμαθα ότι οι Ναζί δολοφονούσαν ανθρώπους σε θαλάμους αερίων στο Άουσβιτς. Όταν έμαθα για τα αέρια, έκλαιγα για τρεις μέρες.

Ήμουν στο FKL - "Frauen-Konzentrationslager" [στρατόπεδο συγκέντρωσης γυναικών] όπου μας ξύριζαν όλο το σώμα, αλλά μου άφησαν τα μαλλιά μου. Καθώς περπατούσαμε, ο Μένγκελε καθόταν εκεί και έδειχνε αριστερά και δεξιά. Ο Μένγκελε έπρεπε να διαλέξει χίλιες γυναίκες για δουλειά και διάλεξε τη μητέρα μου και εμένα. Έπρεπε επίσης να υποβληθούμε σε γυναικολογική εξέταση για να ελέγξει αν ήμασταν έγκυες. Επειδή ήμουν τόσο αδύνατη που δεν υπήρχε περίπτωση να με θεωρήσει κανείς έγκυο και έτσι απέφυγα την εξέταση. Μας έστειλαν να κάνουμε μπάνιο, φοβόμασταν, βέβαια, ότι αντί για νερό θα έβγαιναν αέρια από τα ντους, αλλά τελικά ήταν όντως νερό. Έπρεπε να τα βγάλουμε όλα και μας είπαν ότι θα μαζεύαμε τα πράγματά μας μετά το πλύσιμο. Αλλά αντί για τα δικά μας πράγματα, μας έδωσαν φρικτά κουρέλια και παπούτσια με ψηλά τακούνια! Έτσι έφυγα για τη δουλειά μου στο Αμβούργο με ψηλοτάκουνα παπούτσια!

Όταν η μητέρα μου κι εγώ φύγαμε για το Αμβούργο τον Ιούλιο του 1944, ο πατέρας μου έμεινε στο Άουσβιτς επειδή ήταν ήδη 65 ετών. Το να αποχαιρετήσω τον μπαμπά και τη θεία Zofie ήταν απαίσιο, γιατί ήδη υποψιαζόμουν πώς θα τελείωνε. Ο μπαμπάς με ηρεμούσε και μου έλεγε: «Εγώ έχω τη ζωή μου πίσω μου, εσύ έχεις τη δική σου μπροστά σου, χαίρομαι που θα πας με τη μαμά». Ο πατέρας μου δεν επέζησε- στάλθηκε στους θαλάμους αερίων την ίδια χρονιά, το 1944. Το χειρότερο είναι ότι ο πατέρας μου δεν πίστεψε ποτέ στα αέρια. Όταν μου είπαν ότι καίνε ανθρώπους εκεί [στο Άουσβιτς], έκλαιγα τρομερά και ο μπαμπάς μου έλεγε συνέχεια να μην το πιστέψω, ότι δεν είναι δυνατόν. Υποθέτω ότι ο καημένος έπρεπε να το μάθει με τον δύσκολο τρόπο...

Καταναγκαστική εργασία στο Αμβούργο

Ήμασταν περίπου πενήντα γυναίκες στο βαγόνι για το Αμβούργο. Ήταν Ιούλιος, καύσωνας, και είχαμε έναν κουβά για τουαλέτα και έναν κουβά με νερό. Ήμασταν τόσες πολλές που θυμάμαι ότι το βράδυ δεν ήταν δυνατόν να ξαπλώσουν όλες οι γυναίκες. Η μητέρα μου έφαγε ένα κομμάτι σαλάμι και αρρώστησε φρικτά.

Φτάσαμε στο Αμβούργο, σε ένα μέρος που ονομαζόταν Freihafen. Ήταν μια παλιά σιταποθήκη, μια ράμπα και γραμμές τρένου. Δεν ξέραμε τι θα γινόταν με εμάς, πού θα μας πήγαιναν, τίποτα. Από εκεί θα μας μετέφεραν σε διάφορα εργοστάσια, όπως η Eurotank και η RTL, και για εργασίες καθαρισμού, βασικά όπου μας χρειαζόνταν. Καθαρίζαμε τα βομβαρδισμένα κτίρια, αποκόβαμε το παλιό κονίαμα από τα τούβλα και τα τοποθετούσαμε στην άκρη του δρόμου, γιατί τα τούβλα που καθαρίζονταν με αυτόν τον τρόπο τα έπαιρναν στη συνέχεια για να τα χρησιμοποιήσουν στην κατασκευή νέων κτιρίων. Κάποιοι άνθρωποι στο Αμβούργο ήταν πολύ ευγενικοί- θυμάμαι ότι μια φορά μια Γερμανίδα με φώναξε από κάποιο κτίριο να έρθω κοντά της. Στην αρχή φοβήθηκα να μπω στο κτίριο, αλλά μου έδωσε ένα καρβέλι ψωμί και μου είπε να το μοιραστώ με τα κορίτσια. Μια άλλη φορά ήρθε ένας άνθρωπος και όταν είδε τι είδους παπούτσια δουλεύαμε, έφερε ένα καρτσάκι με παπούτσια, για να διαλέξουμε κάποια πιο κατάλληλα. Γιατί στο Άουσβιτς μου είχαν δώσει ψηλοτάκουνα παπούτσια, τα οποία πραγματικά δεν ήταν κατάλληλα για δουλειά!

Μπέργκεν-Μπέλσεν

Μετά από μια αεροπορική επιδρομή που κατέστρεψε τα κτίρια στα οποία ζούσαμε, μας μετέφεραν με τρένο σε ένα άλλο στρατόπεδο. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού με το τρένο έφαγα το πρώτο μου χαστούκι από μια γυναίκα των SS. Επειδή η γυναίκα των SS ήθελε πολύ να μάθει να τραγουδάω το τραγούδι "Η Πράγα είναι όμορφη" στα τσεχικά, το οποίο για κάποιο λόγο της άρεσε. Με ενοχλούσε ο τρόπος με τον οποίο τραγουδούσε συνεχώς, και έτσι ψέλλισα κάτι σαν 'ηλίθια αγελάδα' και αμέσως πήρα ένα γερό χαστούκι. Μας πήγαν σε κάποιο σιδηροδρομικό σταθμό. Δεν είχαμε ιδέα πού βρισκόμασταν, και είχε ήδη σχεδόν ξημερώσει. Την αυγή φτάσαμε στον καταυλισμό. Ήταν ακόμα μισοφωτισμένο- ξαφνικά αντίκρισα ένα τεράστιο σκοτεινό βουνό δίπλα μου. Κοίταξα πιο προσεκτικά και συνειδητοποίησα ότι ήταν παπούτσια. Ένα τεράστιο βουνό από παπούτσια... Φτάσαμε στο Μπέργκεν-Μπέλσεν^[13].

Οι συνθήκες στο Μπέργκεν-Μπέλσεν ήταν τραγικές. Το να βρούμε έστω και λίγο φαγητό ήταν τρομερά δύσκολο, τα καταλύματα ήταν φρικτά. Δεν υπήρχε νερό, δεν μπορούσαμε να πλυθούμε, οι τουαλέτες ήταν φρικτές. Επειδή δεν υπήρχαν αρκετές τουαλέτες για τόσους πολλούς ανθρώπους, οι άνδρες έσκαψαν αυτά τα βαθιά χαντάκια όπου πήγαιναν οι άνθρωποι, εκεί έβλεπες τα οπίσθια των ανδρών, των γυναικών, και δεν έδινες δεκάρα.

Το στρατόπεδο απελευθερώθηκε στις 15 Απριλίου 1945. Μετά την απελευθέρωση οι Άγγλοι μοίρασαν κονσέρβες χοιρινού κρέατος. Η μητέρα μου μού το κατάσχεσε, μου είπε ότι δεν θα το φάμε αυτό και μου επέτρεψε να τρώω μόνο κράκερς και γάλα σε σκόνη. Πήγαμε να ρίξουμε μια ματιά στο στρατόπεδο. Βρήκα ένα γραφείο γεμάτο χρήματα από κάθε λογής χώρες, αλλά δεν μου πέρασε καν από το μυαλό να πάρω μερικά από αυτά, γιατί δεν ήξερα τι θα τα έκανα στο Μπέργκεν-Μπέλσεν. Για μένα, τα ρούχα και μια μπουκιά φαγητό είχαν μεγαλύτερη αξία από τα χρήματα. Στο Μπέργκεν-Μπέλσεν είδα τόση φρίκη...

Μεταπολεμικά

Η μητέρα μου κι εγώ φύγαμε από το Μπέργκεν-Μπέλσεν για την πατρίδα τον Ιούλιο του 1945. Ταξιδέψαμε αρκετές μέρες με το τρένο. Όταν φτάναμε στο Μόραν, ο κόσμος μας κοιτούσε επίμονα και όλοι μας φώναζαν κάτι. Η κυρία Schneiderova φώναξε «Liduska, η γραφομηχανή σου είναι στο σπίτι μας!». Όλοι στο Moran ήταν τρομερά ευγενικοί μαζί μας. Ο Perik ήταν ήδη στην Πράγα- είχε επιστρέψει από το Schwarzheide σε μια πορεία θανάτου^[14]. Από ολόκληρη την οικογένειά μας, μόνο εγώ, η μητέρα μου, ο αδελφός μου, η ξαδέλφη μου Inka και ένας μακρινός ξάδελφος από το Jindrichuv Hradec επέζησαν.

Μετά τον πόλεμο, όταν επέστρεψα από τα στρατόπεδα, δεν είχα έγγραφα. Τότε έγραψα στην [Εβραϊκή] Κοινότητα για να μου στείλουν ένα αντίγραφο του πιστοποιητικού γέννησής μου. Αλλά αφού βαφτίστηκα το 1939, με διέγραψαν από την Κοινότητα. Έτσι έγραψα στον ιερέα Πατέρα Culik στο Nizebohy, ο οποίος με είχε βαφτίσει πριν από τον πόλεμο. Μου έστειλε αμέσως όλα τα αρχεία μου και μου έστειλε ένα πολύ όμορφο, ωραίο γράμμα, λέγοντας πόσο χαρούμενος ήταν που επέζησα από τον πόλεμο.



**Ο γάμος της Ludmila
Rutarova 1946**

Στην Πράγα γνώρισα τον μελλοντικό μου σύζυγο, τον Karel Rutar. Η ζωή είναι γεμάτη συμπτώσεις- ο Karel ήταν στην πραγματικότητα σχεδόν ο πρώτος άνδρας που είδα στο Terezin! Μετά τον πόλεμο ανακάλυψα ότι ήταν ο επικεφαλής ξυλουργός και ότι είχε συμβεί κάποιο πρόβλημα εκεί που δεν προκάλεσε ο ίδιος, αλλά τον τιμώρησαν επειδή ήταν το αφεντικό και το άφησε να συμβεί. Ο στρατιώτης των SS τον τιμώρησε βάζοντάς τον να βγει έξω τη νύχτα, το χειμώνα, γυμνός και ρίχνοντάς του κρύο νερό. Στη συνέχεια του έδωσε ένα τέτοιο χαστούκι που τρύπησε το τύμπανο του αυτιού του και για το υπόλοιπο της ζωής του ο Karel ήταν βαρήκοος από το ένα αυτί. Η αδελφή του Karel, η Ela, και η μητέρα του δολοφονήθηκαν στο Άουσβιτς.

Ο Karel και εγώ παντρευτήκαμε το 1946 και μετακόμισα μαζί του στο σπίτι του στο Vrsovice, όπου ζω μέχρι σήμερα. Το 1947 αποκτήσαμε μια κόρη, την Iva, και στην αρχή ήμουν στο σπίτι μαζί της. Στη συνέχεια, η μητέρα μου την πρόσεχε για κάποιο χρονικό διάστημα, όταν εγώ πήγαινα να δουλέψω στο γραφείο της εταιρείας Terly. Μετά τον πόλεμο δεν ήμασταν καλά, οπότε δουλέψαμε και εγώ και ο σύζυγός μου. Το 1949 γεννήθηκε ο γιος μας Josef. Βρήκα δουλειά στη Sazka, πρακτορείο στοιχημάτων, όπου δούλευα τρεις ημέρες την εβδομάδα, ώστε ο μισθός μου να καλύπτει τουλάχιστον το ενοίκιο. Ο Karel εργάστηκε για την Ένωση Γάλακτος και Λιπών, στο Υπουργείο Βιομηχανίας Τροφίμων και στη συνέχεια στην Orionka [The Orion Chocolate Co.]

Η μητέρα μου πέθανε το 1964. Στα γηρατειά της έπασχε από προχωρημένη νόσο Αλτσχάιμερ. Ο σύζυγός μου πέθανε το 1966 σε ηλικία 49 ετών από λευχαιμία. Έμεινα μόνη μου με δύο παιδιά. Το 1968 ο αδελφός μου Perik μετανάστευσε με την οικογένειά του στην Αμερική, όπου πέθανε το 2005. Μετά τη μετανάστευση του Perik, δεν μου επιτρεπόταν πλέον να ταξιδεύω εκτός της χώρας για επαγγελματικούς λόγους. Μου επιτρεπόταν να επισκέπτομαι τις χώρες του σοσιαλιστικού μπλοκ ως τουρίστρια με το προσωπικό μου διαβατήριο. Δεν τα κατάφερα να τον επισκεφθώ μέχρι που συνταξιοδοτήθηκα, το 1976 και στη συνέχεια ξανά το 1987. Ως συνταξιούχος μου επιτράπηκε να πάω στην Αμερική, επειδή οι κομμουνιστές πολύ θα ήθελαν να απαλλαγούν από τους συνταξιούχους. Θυμάμαι ότι έμεινα έκπληκτη με το πόσα αγαθά ήταν διαθέσιμα στην Αμερική- τότε στην

Τσεχοσλοβακία δεν υπήρχε σχεδόν τίποτα, οπότε για μένα ήταν μια τεράστια αντίθεση. Αλλά πρέπει να πω ότι ποτέ δεν σκέφτηκα να μεταναστεύσω.

Όταν τα παιδιά ήταν μικρά, αποφάσισα να αφαιρέσω τον αριθμό που ήταν τατουάζ στο βραχιονά μου. Το καλοκαίρι, όταν φορούσα ένα κοντομάνικο φόρεμα, παρατηρούσα συχνά ότι οι άνθρωποι κοιτούσαν το χέρι μου και μετά ψιθύριζαν μεταξύ τους. Συνήθιζαν να στρέφονται προς το μέρος μου και άρχιζαν να με λυπούνται τρομερά και να επαναλαμβάνουν πόσο κακόμοιρη ήμουν, πόσο πρέπει να υπέφερα κατά τη διάρκεια του πολέμου. Δεν θέλω τον οίκτο κανενός. Όταν έφτασα στο δερματολογικό τμήμα, η γιατρός με ρώτησε τι με ταλαιπωρούσε. Της είπα ότι θα ήθελα να αφαιρέσω ένα τατουάζ. Με κοίταξε με ενοχλημένη έκφραση και άρχισε να με μαλώνει: «Και γιατί έκανες τατουάζ εξ αρχής; Θα μπορούσες να είχες συνειδητοποιήσει ότι μια μέρα θα άλλαζες γνώμη, και τώρα το μόνο που κάνεις είναι να μου κάνεις περισσότερη δουλειά!». Της είπα λοιπόν ότι δεν ήμουν ακριβώς ενθουσιασμένη με το να κάνω αυτό το τατουάζ και ότι αν είχα επιλογή, σίγουρα δεν θα τους άφηνα να μου κάνουν τατουάζ. Τότε σήκωσα το μανίκι μου. Η γιατρός άλλαξε αμέσως στάση και άρχισε να ζητάει συγγνώμη με μανία- η καημένη δεν είχε ιδέα για το τι είδους τατουάζ ήταν.

Μετά τον πόλεμο ήμουν στο Άουσβιτς με τον γιο μου για να ρίξω μια ματιά- μόνο καμινάδες έχουν μείνει πίσω. Κατά καιρούς συμμετείχα σε εκδηλώσεις μνήμης του Ολοκαυτώματος και μέχρι σήμερα παρακολουθώ εκδηλώσεις που διοργανώνει η Πρωτοβουλία Terezin^[15].

^[1] Η Βοημία και η Μοραβία κατελήφθησαν από τους Γερμανούς και μετατράπηκαν σε Γερμανικό Προτεκτοράτο τον Μάρτιο του 1939, αφού η Σλοβακία κήρυξε την ανεξαρτησία της. Το προτεκτοράτο της Βοημίας και της Μοραβίας τέθηκε υπό την εποπτεία του προστάτη του Ράιχ, Konstantin von Neurath. Η Γκεστάπο ανέλαβε την αστυνομική εξουσία. Οι Εβραίοι απολύθηκαν από τη δημόσια διοίκηση και τοποθετήθηκαν σε εξωθεσμικές θέσεις. Το φθινόπωρο του 1941, το Ράιχ υιοθέτησε μια πιο ριζοσπαστική πολιτική στο προτεκτοράτο. Η Γκεστάπο δραστηριοποιήθηκε πολύ έντονα στις συλλήψεις και τις εκτελέσεις. Οργανώθηκε η απέλαση των Εβραίων



**Η Ludmila Rutarová στο
διαμέρισμά της στην
Πράγα 2007**



σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και το Τερεζίν (Theresienstadt) μετατράπηκε σε γκέτο για εβραϊκές οικογένειες. Κατά τη διάρκεια της ύπαρξης του Προτεκτοράτου, ο εβραϊκός πληθυσμός της Βοημίας και της Μοραβίας ουσιαστικά εξοντώθηκε. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τα σύνορα που ίσχυαν πριν από το 1938 αποκαταστάθηκαν και το μεγαλύτερο μέρος του γερμανόφωνου πληθυσμού απελάθηκε.

- [2] Μεταρρυθμισμένο σχολείο - είναι ένας τύπος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που αναπτύχθηκε κυρίως μεταξύ των πολέμων στην Τσεχοσλοβακία. Τα μεταρρυθμισμένα σχολεία χρησιμοποιούσαν νέες μεθόδους διδασκαλίας. Οι στόχοι, το περιεχόμενο και οι μέθοδοι διδασκαλίας προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού προκειμένου να δημιουργηθεί ένα "σχολείο κατά παραγγελία" που μπορεί να αποβεί στο μέγιστο δυνατό όφελος για το παιδί (η λεγόμενη αρχή της επάρκειας). Λόγω αυτής της εστίασης, αυτή η παιδαγωγική αναφέρεται μερικές φορές ως παιδαγωγική του παιδιού.
- [3] Οι Ringhoffer ήταν μια γερμανική οικογένεια επιχειρηματιών της Πράγας. Τα εργοστάσια Ringhoffer ήταν ένα από τα μεγαλύτερα βιομηχανικά εργοστάσια στην Αυστροουγγαρία, το οποίο παρήγαγε σιδηροδρομικά βαγόνια και τραμ. Μετά τη συγχώνευση με το εργοστάσιο βαγονιών Κορϋννίτσε, η εταιρεία ονομάστηκε Ringhoffer-Tatra από το 1936 και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εθνικοποιήθηκε με την ονομασία Tatra.
- [4] Την 1η Σεπτεμβρίου 1941 εκδόθηκε διάταγμα σύμφωνα με το οποίο απαγορεύτηκε σε όλους τους Εβραίους που είχαν συμπληρώσει την ηλικία των έξι ετών να εμφανίζονται δημόσια χωρίς το εβραϊκό αστέρι. Το εβραϊκό αστέρι αντιπροσωπεύεται από ένα κίτρινο εξάκτινο αστέρι σε μέγεθος παλάμης, με μαύρο περίγραμμα και φέρει τη λέξη "Jude" [«Εβραίος»] με μαύρα γράμματα. Έπρεπε να φοριέται σε εμφανές σημείο στην αριστερή πλευρά του ενδύματος. Το διάταγμα αυτό τέθηκε σε ισχύ στις 19 Σεπτεμβρίου 1941. Ήταν ένα ακόμη βήμα με στόχο την εξάλειψη των Εβραίων από την κοινωνία.
- [5] Ένα γκέτο στην Τσεχική Δημοκρατία, που διοικούσαν από τα SS. Οι Εβραίοι μεταφέρονταν από εκεί σε διάφορα στρατόπεδα εξόντωσης. Οι Ναζί, οι οποίοι παρουσίασαν το Τερεζίν (Theresienstadt) ως «πρότυπο εβραϊκού οικισμού», το χρησιμοποίησαν για να καμουφλάρουν την εξόντωση των Ευρωπαίων Εβραίων. Χάρη στον μεγάλο αριθμό καλλιτεχνών, συγγραφέων και επιστημόνων στο γκέτο, υπήρχε ένα εντατικό πρόγραμμα πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

- [6] Ο Rafael Schächter (1905-1945) ήταν Τσεχοσλοβάκος πιανίστας και εμπνευστής διαφόρων καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Τερεζίν. Οργάνωσε τις δραστηριότητες για να διατηρήσει το κουράγιο των κρατούμενων να ζήσουν. Όπως και η Ludmila Rutarová, ο Schächter εκτοπίστηκε στο Άουσβιτς, όπου πέθανε το 1945 κατά την εκκένωση του στρατοπέδου συγκέντρωσης σε πορεία θανάτου.
- [7] Όπερα του Τσέχου συνθέτη Bedrich Smetana (1824-1884).
- [8] Το πιάνο είχε μεταφερθεί λαθραία στο Τερεζίν από τον Rafael Schächter. Η χορωδία εξασκούσαν σε ένα κελάρι για την εξάλειψη του θορύβου.
- [9] Η παιδική όπερα Brundibar δημιουργήθηκε το 1938 για έναν διαγωνισμό που προκηρύχθηκε από το Υπουργείο Σχολείων και Εθνικής Παιδείας της Τσεχοσλοβακίας. Συντέθηκε από τον Hans Krasa βασισμένη σε λιμπρέτο του Adolf Hoffmeister. Την πρώτη παράσταση του Brundibar - από τους ενοίκους του εβραϊκού ορφανοτροφείου της Πράγας - δεν την είδε ο συνθέτης. Είχε απελαθεί στο Τερεζίν. Λίγο αργότερα μεταφέρθηκε και ο Rudolf Freudenfeld, γιος του διευθυντή του ορφανοτροφείου, ο οποίος είχε κάνει πρόβες της όπερας με τα παιδιά. Η όπερα αυτή είχε περισσότερες από 50 επίσημες παραστάσεις στο Τερεζίν. Η ιδέα της αλληλεγγύης, της συλλογικής μάχης κατά του εχθρού και της νίκης του καλού επί του κακού μιλάει σήμερα στους ανθρώπους όλου του κόσμου. Σήμερα, η όπερα παίζεται σε εκατοντάδες σκηνές σε διάφορες γωνιές του κόσμου.
- [10] Στα τέλη του 1943, όταν διαδόθηκε η πληροφορία για το τι συνέβαινε στα ναζιστικά στρατόπεδα, οι Γερμανοί αποφάσισαν να επιτρέψουν σε μια επιτροπή έρευνας του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού να επισκεφθεί το Τερεζίν. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας, περισσότεροι κρατούμενοι απελάθηκαν στο Άουσβιτς προκειμένου να μειωθεί η συμφόρηση στο γκέτο. Για να εξαπατηθεί η επιτροπή στήθηκαν εικονικά καταστήματα, ένα καφενείο, μια τράπεζα, παιδικοί σταθμοί, ένα σχολείο και ανθόκηποι.
- [11] Το συγκρότημα του Άουσβιτς αποτελούνταν από τρία κύρια στρατόπεδα, εκ των οποίων το Άουσβιτς II, ή Μπίρκεναου, περιλάμβανε ένα στρατόπεδο για οικογένειες. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1943, 5.000 Εβραίοι μεταφέρθηκαν στο Μπίρκεναου από το γκέτο του Τερεζίν (Theresienstadt) και εγκαταστάθηκαν σε ένα ειδικό τμήμα. Οι γυναίκες, οι άνδρες και τα παιδιά ζούσαν σε ξεχωριστούς στρατώνες, αλλά τους επιτρεπόταν να κυκλοφορούν ελεύθερα στο χώρο αυτό. Το οικογενειακό στρατόπεδο για τους Τσέχους Εβραίους ήταν μέρος της ναζιστικής προπαγάνδας προς τον έξω κόσμο. Οι κρατούμενοι δεν ήταν οργανωμένοι σε κομάντο εργασίας- τους επιτρεπόταν να



λαμβάνουν πακέτα και ενθαρρύνονταν να γράφουν γράμματα. Παρά την ειδική αυτή μεταχείριση περισσότεροι από 1.000 άνθρωποι πέθαναν στο οικογενειακό στρατόπεδο κατά τη διάρκεια των έξι μηνών της ύπαρξής του. Στις 9 Μαρτίου 1944, όλοι όσοι ήταν ακόμη ζωντανοί στο στρατόπεδο θανατώθηκαν με αέριο.

[12] «Επιλογή» σήμαινε να αποφασιστεί ποιοι θα στέλνονταν σε καταναγκαστική εργασία και ποιοι θα στέλνονταν απευθείας στον θάνατο στους θαλάμους αερίων, οι οποίοι στόχευαν κυρίως παιδιά, ηλικιωμένους και ανάπηρους. Παρά το γεγονός ότι ήταν ένας από τους 50 γιατρούς στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου που ήταν τακτικά παρόντες στη ράμπα, ο Μένγκελε είναι μακράν ο πιο διαβόητος από αυτούς, καθώς εμφανίζεται σε μεγάλο αριθμό μαρτυριών που έχουν δοθεί από επιζώντες του Άουσβιτς. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η παρούσα εικόνα του στα μέσα ενημέρωσης και την ιστορική έρευνα επηρέασε επίσης τη μνήμη των επιζώντων, οδηγώντας τους να θυμούνται το πρόσωπο του Μένγκελε ως συμβολικό τραύμα που προκλήθηκε από τον αναγκαστικό χωρισμό από τα μέλη της οικογένειάς τους κατά την άφιξή τους στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Μετά τον πόλεμο, ο Γιόζεφ Μένγκελε διέφυγε στη Νότια Αμερική, όπου πέθανε το 1979.

[13] Στρατόπεδο συγκέντρωσης που βρίσκεται στη βόρεια Γερμανία. Το Μπέργκεν-Μπέλσεν ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1943 ως στρατόπεδο κράτησης κρατουμένων που επρόκειτο να ανταλλάγουν με Γερμανούς φυλακισμένους σε συμμαχικές χώρες. Το Μπέργκεν-Μπέλσεν απελευθερώθηκε από τον βρετανικό στρατό στις 15 Απριλίου 1945. Οι στρατιώτες σοκαρίστηκαν με αυτά που βρήκαν, συμπεριλαμβανομένων 60.000 κρατουμένων στο στρατόπεδο, πολλοί από τους οποίους βρίσκονταν στα πρόθυρα του θανάτου, και χιλιάδες άταφα πτώματα που κείτονταν.

[14] Υπό το φόβο των συμμαχικών στρατευμάτων που πλησίαζαν, οι Γερμανοί προσπάθησαν να σβήσουν όλα τα στοιχεία των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Συχνά κατέστρεφαν όλες τις εγκαταστάσεις και ανάγκαζαν όλους τους Εβραίους, ανεξάρτητα από την ηλικία ή το φύλο τους, να κάνουν πορεία θανάτου. Αυτή η πορεία συχνά δεν οδηγούσε πουθενά και δεν υπήρχε συγκεκριμένος προορισμός. Οι πορευόμενοι δεν λάμβαναν ούτε φαγητό ούτε νερό και απαγορευόταν να σταματήσουν και να ξεκουραστούν τη νύχτα. Ήταν αποκλειστικά στο χέρι των φρουρών το πώς θα συμπεριφέρονταν στους κρατούμενους, αν και τι θα τους έδιναν να φάνε, και μάλιστα είχαν στα χέρια τους τη ζωή ή το θάνατο των κρατουμένων. Οι συνθήκες κατά τη διάρκεια της πορείας ήταν τόσο σκληρές που το ταξίδι αυτό έγινε ένα ταξίδι που κατέληξε στο θάνατο των περισσότερων πορευομένων.



[15] Το έτος 1991, οι πρώην κρατούμενοι διαφόρων στρατοπέδων συγκέντρωσης συναντήθηκαν και αποφάσισαν να ιδρύσουν την Πρωτοβουλία Τερεζίν (ΤΙ), στόχος της οποίας είναι η ανάμνηση της τύχης των Εβραίων του Προτεκτοράτου (Προτεκτοράτο της Βοημίας και της Μοραβίας), η ανάμνηση των νεκρών και η τεκμηρίωση της ιστορίας του γκέτο του Τερεζίν. Στο πλαίσιο αυτής της αποστολής, το ΤΙ εκτελεί ενημερωτικές, τεκμηριωτικές, εκπαιδευτικές και εκδοτικές δραστηριότητες. Υποστηρίζει επίσης οικονομικά εκπαιδευτικές εκδρομές στο Μουσείο του γκέτο Τερεζίν για σχολεία της Τσεχίας.